

ARVOSTELLUT KIRJAT

- 57 Malin Grahn-Wilder (toim.): *Skeptisismi. Epäilyn ja etsimisen filosofia*. Gaudeamus 2016. ● Sami Pihlström
- 59 Joonas Konstig: *Pyhä ruoka. Mitä oikein saa syödä?* Kosmos 2016. Katja Uusi-hakala ja Matti Eräsaari (toim.): *Ruoan kulttuuri. Antropologisia näkökulmia ruoan tutkimukseen*. SKS 2016. ● Markus Hotakainen
- 60 Titus Hjelm: *Globaalisti akateeminen. Opas kansainväliseen tiedejulkaisemiseen*. Vastapaino 2016. ● Pauliina Raento
- 62 Maria Forsman: *Julkaisut ja tieteen mittaaminen. Bibliometriikan käännekohtia*. Enostone 2016 ● Juha Järvelä
- 63 James Essinger: *Adan algoritmi. Kuinka lordi Byronin tytär Ada Lovelace käynnisti digiajan*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Vastapaino 2016. ● Merja Leppälähti
- 65 Kimmo Ohtonen: *Karhu – voimaeläin*. Docendo 2016. ● Mattias Tolvanen
- 67 Ulla Järvi ja Tuukka Tammi (toim.): *Maito tappaa ja muita outoja tiedeuutisia*. Vastapaino 2016. ● Iina Koskinen
- 68 Matti Hyvärinen, Eriikka Oinonen ja Tiina Saari (toim.): *Hajoava perhe. Romaani monitieteisen tutkimuksen väli-näänä*. Vastapaino 2015. Aino-Maija Lahtinen: *Mieli ja romaani. Paul Auster mielen kuvaajana*. Helsingin psykoterapiayhdistys 2016. ● Ulla-Maija Salo

Syvällistä tietoa ja henkeväää epäilyä

Malin Grahn-Wilder (toim.): *Skeptisismi. Epäilyn ja etsimisen filosofia*. Gaudeamus 2016.

Modernissa filosofisessa tietoteoriassa skeptikko esitetään usein nipottavana hahmona, joka käskää epäillä kaikkea. Siksi hän kiistää varman tiedon mahdollisuuden ja kysyy, voimmeko ylipäänsä tietää maailmasta yhtään mitään. Toisaalta aikamme populaarikeskustelussa ja päivänpolitiikassa puhutaan esimerkiksi ilmastokeskeptisismistä tai roko-teskeptisismistä, joilla tarkoitetaan erityisesti tieteen valtavirtaan kuuluvien käsitysten itsepintaista epäilyä. Skeptis ry:n kaltaiset skeptikkojen seurukset puolestaan ovat periaatteessa tieteen alialla muistuttaessaan, ettei meidän tulisi herkkäuskoisesti omaksua pseudotieteiden ja huuhaa-oppien markkinoijien väitteitä, mutta toisaalta tällaiset "skeptikot" saattavat joskus ajautua dogmaattiseen skientismiin eli tietoisuusköön.

Skeptisismillä on onneksi kaikkia näitä karikatyyrejä paljon vivahteikkaampi historia, ja skeptiset näkökulmat ovat nykyfilosofiassakin esillä paljon monimuotoisempina kuin "skeptikon haasteeseen" yhä vastaamaan pyrkivässä analyttisessä epistemologiassa. Traditi-on rikkaus käy erinomaisesti ilmi Malin Grahn-Wilderin toimittamasta laajasta antologiasta, jota toimittaja kertoo alun perin ideoineensa yhdessä väitöskirjaohjaajansa, vuonna 2012 edesmenneen Juha Sihvolan kanssa. *Skeptis-*

mi muistuttaa Teija Kaarakaisen ja Jari Kaukuan runsas vuosikymmen sitten toimittama teosta *Stoalaisuus* (Gaudeamus 2004), joka myös kokosi yhteen klassikkosomennoksia ja nykytulkitsijoiden oppineita artikkeleita. *Skeptisismi* johdattaa suomalaisen lukijan antiikin skeptiseen perinteeseen, mutta myös keskiajan, renessanssin, varhaisen uuden ajan ja nykyfilosofian skeptismin muotoihin. Klassiset tekstit ja alan suomalaisten tutkijoiden kirjoitukset asettuvat onnistuneeseen vuoropuheluun. Käännökset ovat parhaiden asiantuntijoiden työtä ja sisältävät hyvät johdannot ja selitykset.

Kirjassa – kuten skeptismin perinteessä ylipäänsä Sekstos Empeirikoksesta ja muista antiikin skeptikoista lähtien – toistuu ajatus siitä, että skeptisismi on nimenomaan aktiivisen tutkijan elämänsäsenne. Ei omaksuta liian helposti dogmaattisia kantoja vaan pidättäytydään arvostelmista, jätetään tarvittaessa tilanne avoimeksi ja ollaan valmiita lisätutkimukseen. Tällainen sekä tietoteoreettisesti että elämäntilanteesta filosofisesti avointa, kriittistä asennoitumista edistävä ajattelutapa on lopulta melko kaukana yksio-koisesta kaiken epäilyyn kehottavasta "skeptismin haasteesta" tietoteoriassa, puhumattakaan populaarista "skeptisismistä" vakiintuneiden tieteellisten käsitysten torjumisena.

Antiikin skeptikoista nostetaan käännösten kautta esiin itseoi-keutetusti kreikkalaisesta antiikista Sekstos Empeirikos ("Pyrrhonismien pääpiirteet", suom. Marke Ahonen) ja roomalaisesta Cicero ("Skeptismin puolustus", suom. Antti T. Oikarinen), jotka myös toimivat tässä koulukunnan keskeisen kahtiajaon mukaisesti pyrrhonistisen ja "akatemialaisen" skeptismin edustajina. Näiden keskeisten tekstien tuominen suomalaisten lukijoiden saataville on tärkeää kulttuurityötä. Antiikin skeptismiin keskittyvään ensimmäiseen osaan sisältyvät myös Miira Tuomisen Sekstoksen tie-

toteoreettista skeptisismiä analysoiva artikkeli, jossa osoitetaan kiinnostavasti tämän skeptismin yhteys ajan kiistoihin lääketieteen metodologiasta, ja kirjan toimittajan Grahn-Wilderin katsaus antiikin skeptisismiin ”tunneterapiana”, joka pyrkii mielenrauhaan eli ataraksiaan. Kirjoittajien työnjako heijastaa hyvin käännöstekstejä, mutta toisaalta olisi ollut mahdollista myös hieman problematisoida tiedon ja tunteen välistä erottelua.

Toinen osa keskittyy skeptisismiin keskiajan ja renessanssian ajan filosofiassa. Mikko Yrjönsuuren artikkeli on mainio johdatus tuon aikakauden tietoteoreettisiin ajattelutapoihin yleisemminkin ja osoittaa, kuinka antiikin skeptisen koulukunnan vaikutus keskiaikaan välittyi etenkin Augustinuksen itseä koskevaa varmaa tietoa korostaneen skeptisismikritiikin kautta. Koska aihepiiri oli esillä läpi keskiajan, Descartesin oli luontevaa tarttua siihen myöhemmin. Käännösvälinnäksi tähän osaan soveltuu hienosti Francisco Sanchesin ”Ettei mitään tiedettä” (suom. Jari Kaukua) – ajan tunnetuimman skeptikon Michel de Montaignen kirjoitusten sijaan, koska Montaignen esseitä on melko äskettäin julkaistu uutena suomennoksena.

Uudelle ajalle siirtymisen kolmannessa osassa pohjustaa Tuomo Aho erittäin asiantuntevasa artikkelissaan ”Varmuuden lähde 1600–1800-lukujen skeptisiä suuntauksia ja niiden kritiikkiä, keskeisinä hahmoina luonnollisesti Descartes ja brittiempiristit. Kantia käsittelevä osuus jää turhan suppeaksi siihen nähden, kuinka tärkeällä sijalla sekä skeptismin että dogmatismen torjuminen on hänen kriittisessä filosofiasaansa. Suomennoksena tarjotaan tässä osassa aikakauden merkittävimmän skeptikon David Humen teksti ”Filosofian skeptisestä järjestelmästä” (suom. Aho), joka on katkelma Humen kuuluisasta varhaisteoksesta *A Treatise of Hu-*

man Nature.

Skeptisismiä nykyajan filosofiassa lähestytään kirjan neljännessä osassa ehkä hieman kaavamaisesti kahden 1900- ja 2000-luvun filosofian keskeistä perinnettä esittelevän ja edustavan artikkelin myötä. Sara Heinämaa kirjoittaa skeptisistä ja antiskeptisistä piirteistä Edmund Husserlin fenomenologiassa. Ilkka Niiniluoto puolestaan erittelee skeptisismiä ja varmuuden tavoittelua lähinnä analyttisessä tietoteoriassa ja tieteenfilosofiassa. Näiden kahden johtavan suomalaisfilosofin työ osoittaa, kuinka skeptismin kanssa käydään jatkuvaa dialogia niin fenomenologiassa kuin analyttisessä filosofiassakin. Esimerkiksi Niiniluodon pitkään puolestama fallibilismi ja kriittinen realismi totuudenkaltaisuuden käsitteineen osoittautuvat omalla tavallaan antiikin skeptismin perillisiksi. Toisaalta postmodernin uuspragmatistin Richard Rortyn ajattelua voidaan pitää nykypäivän pyrrhonismina, kuten Niiniluoto osuvasti huomauttaa.

Näin perusteellisesta ja huolellisesti toimitetusta teoksesta tuntuu pikkumaiselta etsiä puutteita. Jäin kuitenkin miettimään, miksei myös nykyfilosofiaa käsittelevässä osassa olisi voinut olla mukana jonkin sopivan tekstin suomennos, kuten muissakin osissa, vaikkei ehkä olisi aivan helppoa löytää käännettäväksi Sekstoksen, Ciceron, Sanchesin ja Humen kaltaista skeptismin ilmeistä edustajaa. Olisi kuitenkin ollut mahdollista harkita vaikkapa Stanley Cavellin sisällyttämistä teokseen – ellei käännökseenä niin ainakin mainintana nykyfilosofiaa käsittelevissä esseissä. Nyt tämä skeptismin problematiikan pysyvää inhimillistä – eksistentiaalista – merkitystä korostanut ja Ludwig Wittgensteinin filosofian skeptisismiin jännittävällä tavalla kytkenyt ajattelija jää täysin sivuun. Skeptisismi ja sen asema Wittgensteinin *Filosofisissa tutkimuksissa* on avain-teema Cavellin pääteoksessa *The*

Claim of Reason (1979); sen sijaan sekä Heinämaa että Niiniluoto näyttävät luokittelevan Wittgensteinin melko suoraviivaisesti antiskeptikoksi.

Toinen kirjasta puuttumaan jäävä näkökulma on nykyisessä uskonnonfilosofiassa suosittu joskin erittäin kiistely ”skeptinen teismi”, jota olisi ollut mahdollista esitellä lokaalin skeptismin muotona monien muiden Niiniluodon artikkelissa käsiteltujen skeptisismien tapaan. Skeptinen teisti ei epäile Jumalan olemassaoloa (toisin kuin monet muut kirjassa esiintyvät skeptikot) vaan pikemminkin suhtautuu skeptisesti kykyymme tietää mitään esimerkiksi siitä, miksi Jumala kätkeytyy ihmisiltä tai sallii tarpeettomalta vaikuttavaa kärsimystä. Näin tämä skeptismin muoto kytkeytyy kiinnostavasti (joskin hyvin ongelmallisesti) uskonnonfilosofiin pyrkimyksiin käsitellä esimerkiksi pahan ongelmaa.

Skeptisismiä voidaan vailla epäilyn häivääkään suositella kenelle tahansa filosofian historiasta ja historiallisesti sofistikoituneesta nykyfilosofiasta kiinnostuneelle. Se on täynnä syvällistä tietoa ja henkevää epäilyä, ennen kaikkea tietoa siitä, miten tietoväitteiden epäiltävyyden haasteisiin on vuosisatojen kuluessa suhtauduttu. Se on epäilemättä painavimpia viime vuosina Suomessa julkaistuja filosofisia teoksia.

SAMI PIHLSTRÖM

Kirjoittaja on uskonnonfilosofian professori Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa ja Suomen Filosofisen Yhdistyksen puheenjohtaja.